TÜRKİYEDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de iş sağlığı ve güvenliğinin tarihsel gelişimi çalışma yaşamındaki gelişmelere bağlı olarak benzer aşamalardan geçmiştir.

Meslek hastalıklarının ve iş kazalarının önemli bir sorun olarak gündeme gelmesi sanayileşmenin gelişimi ile yoğunluk kazanmıştır.

Sanayileşme sonucu üretim araçlarında ve üretim yöntemlerinde sağlanan gelişmeler iş sağlığı ve güvenliği sorunlarını da ortaya çıkarmıştır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu sorunların yoğunluğuna ve toplumsal tepkilere bağlı olarak da çözüm önerileri üretilmesi ve yaşama geçirilmesine yönelik çalışmalar iş sağlığı ve güvenliği konusundaki etkinliklere ivme kazandırmıştır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de sanayileşmenin gelişim düzeyine bağlı olarak iş sağlığı ve güvenliği konusunda yasal, tıbbi ve teknik çalışmalar yapılmıştır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

19. yüzyılda Avrupa'da yaşanan sanayi devrimi ile eski üretim ilişkileri yıkılmış, üretim hızla artmış, maliyetler düşmüş ve sermaye birikimi hızlanmıştır.

Üretim araçlarında ve çalışma koşullarında büyük değişimlere neden olan sanayi devrimi toplumsal ve ekonomik gelişmelere de kaynaklık etmiştir.

Avrupa'da bu değişim ve gelişmeler yaşanırken Osmanlı İmparatorluğu'nda ise, siyasi ve ekonomik çözülme dönemi yaşanmaktadır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayileşmenin kendisini gösterdiği dönem olarak 16. ve 17. yüzyıl esas alınmaktadır.

İmparatorluğun ekonomik yönden güçlü olduğu bu dönemde küçük el sanatları, çinicilik, dokumacılık ve gemi yapımı ağırlık taşımaktadır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

İş sağlığı ve güvenliği konusunda ilk çalışmaların başladığı 1850 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nda, askeri amaçlı üretimlerin yanı sıra, daha çok el tezgahları olarak gelişmeye başlayan sanayileşme, daha sonraları kömür ocakları ve madenler, demir yolu yapımı, tütün işletmelerinin katılımı ile sürmüştür. Bu dönemde çalışma koşulları oldukça ağır olup, çalışma süresi günde 16 saate kadar çıkmaktadır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Ayrıca, ağır işlerde kadın ve çocukların çalıştırılması da yaygınlaşmıştır. Bu yıllarda işçiler tezgah başında uyuyup tezgah başında yemek yemek zorunda kalmışlardır.

Ereğli Havzası'ndaki kömür ocaklarında çalışan işçiler kısa sürede meslek hastalıklarına yakalanmışlar ve giderek artan iş kazalarında yaşamlarını yitirmişlerdir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Fransızlar tarafından işletilen kömür ocaklarında 16 saat çalışan çevre köylerden gelen işçiler, penceresiz ve sağlıksız barakalarda yatmışlardır.

Beslenmeleri de son derece yetersiz olan işçiler, kömür ocaklarındaki sağlıksız koşullar nedeniyle kısa sürede kömür tozlarının yol açtığı **pnömokonyoz** hastalığına yakalanmışlardır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kömür ocaklarındaki çalışma koşullarının ağırlığı ve çok sayıda işçinin akciğer hastalıklarına yakalanması üretimde düşmelere neden olmuştur.

Üretimi artırmak amacıyla 1865 yılında **Madeni Hümayun Nazırı Dilaver Paşa** tarafından bir tüzük hazırlanmıştır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Ancak padişah tarafından onaylanmadığı için bir tüzük niteliği kazanamamış olan **Dilaver Paşa Nizamnamesi**, çalışma koşullarına ilişkin olarak getirdiği düzenlemeler yanında, madende bir hekim bulundurulmasını da hükme bağlamıştır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kömür madenlerinde çok sık görülen iş kazalarına ilişkin olarak ise bir hüküm getirilmemiştir. 100 maddeden oluşan **Dilaver Paşa Nizamnamesi** daha çok üretimin artırılmasına yönelik olmasına karşın, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ilk yasal belge olması açısından önemlidir.

Tanzimat'tan sonraki ikinci önemli belge olan **Maadin Nizamnamesi**, genellikle iş güvenliğini ilgilendiren önemli hükümler getirmiştir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Birinci Büyük Millet Meclisi Dönemi

Bu dönemde çalışma yaşamı ile ilgili ilk önlem 1921 yılında alınmıştır. Bu yıllarda, Bağımsızlık Savaşımızda kullanılan tek enerji kaynağı kömür olduğundan, kömür üretiminin kesintisiz sürdürülebilmesi büyük önem kazanmıştır.

Bu sürekliliğin sağlanması amacıyla büyük bir işçi kitlesinin ağır çalışma koşulları içinde bulunduğu Zonguldak ve Ereğli Kömür İşletmelerinde konunun üzerinde önemle durulmuştur.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Zamanın İktisat Vekili **Mahmut Celal Bey** meclis kürsüsünde bu işçilerin çalışma koşullarını bütün yönleri ile ortaya koyarak işçilerin sağlık, sosyal ve ekonomik durumlarının düzeltilmesine yönelik bazı yasaların çıkarılmasına öncülük etmiştir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu gelişmeler sonucu bu dönemde arka arkaya iki yasa çıkarılmıştır. Bunlardan ilki, **Zonguldak ve Ereğli Havzası Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amale Menafii Umumiyesine Füruhtuna** dair 28 Nisan 1921 tarih ve 114 sayılı yasadır. Bu yasayla, kömürden arta kalan kömür tozlarının satılması ile elde edilecek gelirin işçilerin gereksinimleri için ayrılması sağlanmıştır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu dönemde çıkarılan ikinci yasa, **Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik** 10 Eylül 1921 tarih ve 151 sayılı yasadır.

Bu yasa ile kömür işçilerinin çalışma koşullarının düzeltilmesine yönelik hükümler getirilmiştir.

Ayrıca bu yasa ile **İhtiyat ve Teavün Sandığı** adıyla yardımlaşma sandıkları kurulmasını ve bunların Amele Birliği içinde birleştirilmesi öngörülmüştür.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Yine bu yasa ile hastalık ve iş kazaları durumlarında gerekli yardımların yapılması sağlanmıştır.

151 sayılı yasa ile sigortalılığın iki ana ilkesi kabul edilmiş, sermayesi işveren ve işçiden alınan aylık paralar ile yardım sandığı oluşturulmuştur.

Bu hükümler yıllarca sonra çıkarılan 506 sayılı **Sosyal Sigortalar Kanunu** içinde varlığını sürdürmüştür.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi döneminde 4 Mart 1923 tarihinde İzmir'de toplanan I. İktisat Kongresi'nde işçi delegeler 30 maddelik bir öneri listesi sunmuştur.

Bu öneriler daha sonraları gerçekleşen bir kısım yasaların çekirdeklerini oluşturmuştur.

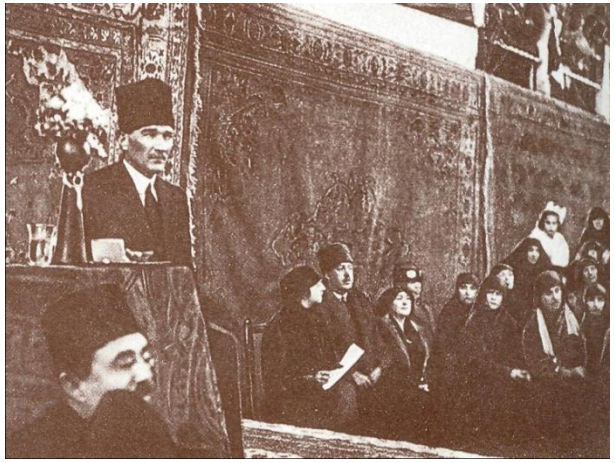

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Cumhuriyetin ilk yıllarında hafif sanayi denilen gıda, dokuma, dericilik gibi alanlarda yoğunlaşmış bir sanayi bulunmaktadır.

Bu sanayi yapısında küçük işletmeler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak ülke sanayinin geliştirilmesine yönelik birçok yatırım gerçekleştirilmiştir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Sanayileşmede sağlanan gelişmelerin yarattığı sorunların giderilmesi amacıyla Cumhuriyet döneminde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili pek çok yasa, tüzük, yönetmelik çıkarılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra ilk yasal düzenleme 2 Ocak 1924 tarih ve 394 sayılı **Hafta Tatili Yasası** olmuştur.

Bu yasa Cumhuriyet döneminde iş sağlığı ve güvenliği konusundaki ilk olumlu düzenlemelerden birisidir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

1926 yılında yürürlüğe giren 818 sayılı **Borçlar Yasası**'nın 332. maddesi işverenin iş kazaları ve meslek hastalıklarından doğan hukuki sorumluluğunu getirmiştir.

Hizmet akdi ve işin düzenlenmesi ile ilgili yeni hükümler getiren bu yasa sosyal güvenlikle ilgili herhangi bir zorunluluk getirmemekle birlikle iş kazası ve hastalık hallerinde işçi yararına bazı hükümler içermektedir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Ülkemizde iş yasasının bulunmaması nedeniyle iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili hükümler taşıyan **Umumi Hıfzısıhha Yasası** ve **Belediyeler Yasası** 1930 yılında yürürlüğe konulmuştur.

1580 sayılı **Belediyeler Yasası**'na göre işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği yönünden bazı açılardan denetlenmesi görevi belediyelere verilmiştir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Daha sonra 1936 yılında yürürlüğe giren ve çalışma yaşamının birçok sorunlarını kapsayan 3008 sayılı **İş Yasası** ile ülkemizde ilk kez iş sağlığı ve güvenliği konusunda ayrıntılı ve sistemli bir düzenlemeye gidilmiştir.

3008 sayılı **İş Yasası** 8 Haziran 1936 tarihinde kabul edilmiş, 16 Haziran 1937 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1967 yılına kadar uygulamada kalmıştır.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

3008 sayılı **İş Yasası** ile ile sosyal güvenlik açısından yeni bir anlayış getirilmiştir.

Bu yasa hükümlerine göre 1 yıl içinde çıkarılması öngörülen sosyal sigortalar sisteminin kurulmaya başlanması ancak, 1945 yılında olmuştur.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

28 Ocak 1946 tarih 4841 sayılı Çalışma Bakanlığı Kuruluş Yasası'nın birinci maddesi ile Bakanlığın görevleri arasında sosyal güvenlikte yer almıştır. Mevzuatımıza sosyal güvenlik ilk kez bu yasa ile girmiştir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

İş sağlığı ve güvenliğine yönelik çalışmaların tek elden yürütülmesi amacıyla Çalışma Bakanlığının kurulması sonrasında, **81 sayılı Sanayi ve Ticarette İş Teftişi ile ilgili Uluslararası Çalışma Sözleşmesi'nin 9. Maddesinin Onanmasına dair 5690 sayılı Yasa** 13 Aralık 1950 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Adı geçen yasanın onayından sonra ilk kez işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği yönünden denetimini yapmak, çalışma yaşamını düzene koymak, yol gösterici uyarılarda bulunmak üzere hekim, kimyager ve mühendis gibi teknik elemanların 1963 tarihinde İstanbul ve sonrasında Ankara, Zonguldak, İzmir illerinde **İş Güvenliği Müfettişleri Grup Başkanlıkları** kurulmuştur.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Günümüzdeki Gelişmeler

Günün gereksinimlerine yanıt veremez duruma gelen 3008 sayılı İş Yasasının yerine 1967 yılında 931 sayılı **İş Yasası** çıkarılmıştır. 931 sayılı İş Yasasının Anayasa Mahkemesi tarafından usul yönünden bozulması üzerine hemen hiçbir değişiklik yapılmadan 1971 yılında **1475 sayılı İş Yasası** yürürlüğe konulmuştur.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

İş sağlığı ve güvenliği yönünden **1475 sayılı İş Yasası** ve ona uygun olarak çıkarılan tüzük ve yönetmeliklerle çağdaş ve geniş anlamda ayrıntılı düzenlemeler getirilmiştir.

İSG'NİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

1475 sayılı İş Yasasının 74. maddesine göre çıkarılan ve halen yürürlükte olan tüzükler şunlardır:

- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü
- Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşlerde ve İşyerlerinde Alınacak Güvenlik Tedbirleri Hakkında Tüzük
- Yapı İşlerinde Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tedbirleri Tüzüğü
- Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük

ÇAĞDAŞ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

1475 sayılı İş Kanunu'ndaki **"İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği"** kavramı yerine, 4857 sayılı yeni İş Kanunu'ndaki daha geniş kapsamlı ve evrensel bir kavram olan **"İş Sağlığı ve Güvenliği"** (Occupational Health and Safety) kavramı kullanılmıştır. AB uyum çalışmaları çerçevesinde **4857 sayılı İş Kanunu**'nun **78. maddesine** göre çıkartılan yeni yönetmeliklerle birçok yenilikler öngörülmektedir.

ÇAĞDAŞ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

İş Sağlığı ve Güvenliği kavramı, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği kavramından farklı olarak, tehlikelerin önlenmesinin yanında risklerin öngörülmesi, değerlendirilmesi ve bu riskleri tamamen ortadan kaldırabilmek ya da zararlarını en aza indirebilmek için yapılacak çalışmaları da içermektedir.

ÇAĞDAŞ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Evrensel anlamda İş Sağlığı ve Güvenliği; henüz bir tehlike oluşmamış, işletmede bir arıza oluşmamışken bile işletmede oluşabilecek tehlikelerin ve risklerin öngörülerek bunların kabul edilebilir olup olmadığına karar verme çalışmalarını da beraberinde getirmektedir, yani yeni kavramla eski **"reaktif"** yaklaşımlar yerini **"proaktif"** yaklaşımlara bırakmıştır.

ÇAĞDAŞ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

4857 sayılı İş Kanunu'nun 78. maddesine göre çıkartılmış olan tüm yönetmeliklerde bir yükümlülük olarak getirilen ve ülkemiz için çok yeni bir kavram olan **"risk değerlendirme"** ve yöntemleri iyice anlaşılmalı ve tüm işletmelerde uygulanmalıdır.

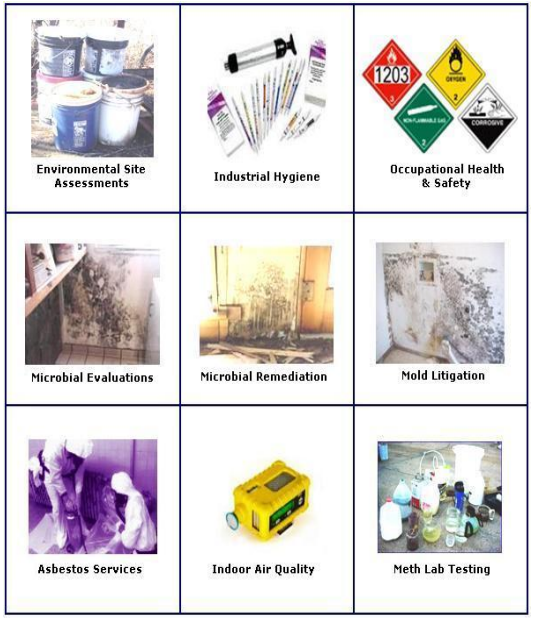

ÇAĞDAŞ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

10.06.2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 4857 sayılı yeni İş Kanunu ile buna bağlı ve Ulusal Program'da yer alan 28 adet AB İş Sağlığı ve Güvenliği Direktifini karşılayan 21 adet Yönetmelikle birlikte toplam 34 adet yönetmelik ve 4 adet tebliğ hazırlanarak 09.12.2003 tarihinden itibaren Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

